

Kerner Anna

Országos középiskolai tanulmányi verseny – Magyar nyelv

A magyar oktatási rendszer az elmúlt években a szemléletváltások és a változtatások sűrűsödő idejét élte, ezen belül a közoktatás még ma is keresi a megújulás lehetőségeit; az országos középiskolai tanulmányi verseny azonban lényegében nem változott. Eredeti célját megtartva az oktatás színvonalának biztosításához a tehetség, a kitartás, a szorgalom, valamint a tanári munka megbecsülésével és elismerésével járul hozzá. Az országos versenyen való jelenlét az adott tantárgy számára is kiemelt jelentőségű, rangot jelent. A magyar nyelv – és ezzel együtt az anyanyelvtanítás – megbecsülését jelenti tehát ez az évenkénti többfordulós verseny. Az Oktatási Hivatal ma 26 tantárgyi területen rendezi meg az OKTV-t, közöttük hat pályázatos versenytárgy található.

A magyar nyelv szakmai bizottsága kezdetektől fogva ragaszkodik a pályázatos formához. Úgy véljük, hogy a nyelvi tapasztalatok összegyűjtéséhez és értékeléséhez, valamint a tudományos szakirodalomban való kutatáshoz, vizsgálódáshoz elmélyedésre, így időre van szükség. A megfelelő előkészületek alapján – a tudományos értekezés műfajában – létrehozott írásmű megalkotásának pedig a versenyző diákok számára meghatározó jelentősége van.

A magyar nyelvi OKTV-re jelentkező 11–12. évfolyamos diákok többsége első tudományos igényű írásművét készíti el, amikor elhatározza, hogy a versenykiírásban megadott három pályázati téma egyikéből pályaművet ad be. Alkalmom ez arra, hogy a versenyző végigjárja azt az utat, amely a témaválasztás izgalmától a gyűjtőmunka, a válogatás, a szerkesztés és a megszővegezés szellemi alkotómunkájáig tart. Sokan kapnak életre szóló indíttatást ennek a meghatározó élménynek a hatására, néhányan a majdani tudományos élet főszereplőivé is válhatnak. A vállalkozó szellemű és kitartó középiskolások az egyetemi években hasznát láthatják a befektetett energiának. Gyakorlottabban írnak majd szemináriumi és tudományos diákköri dolgozatokat, ismerősként fedezik fel a filológia elméleti szabályaiban a maguk gyakorlati tapasztalatait, ha éppen a bölcsészkarok valamelyikén folytatják tanulmányaikat.

A pályaművek témáinak meghatározása minden évben a szakmai bizottság feladata. Több szempontot veszünk figyelembe akkor, amikor döntünk a témákról. Lássunk közülük néhányat.

A nyelvészet különböző területeiről válogatunk a témák meghatározásakor, például a nyelvtörténet valamilyen vonatkozásban általában szerepel a témák között. Előfordul, hogy egy nyelvi jelenség vizsgálatában történeti kitekintést kérünk, de az is lehetséges, hogy az adott jelenség diakrón vizsgálata lesz a feladat (például *A névutók és az igekötők karrierje*). A XVII. századi hitviták nyelvi elemzése azonban szinkron vizsgálatot igényelt (2007/2008). Figyelünk arra, hogy a nyelvtörténeti téma mindig kapcsolódjon a jelenhez és a mindennapi nyelvi tapasztalathoz, vagyis az elméleti belemerülés a témába ne haladja meg a korosztály érdeklődésének és tudásának határait. A legfontosabb számunkra, hogy a téma adjon alkalmat a nyelv és az anyanyelv olyan szféráinak felfedezésére, amelyek eddig rejtve maradtak a versenyző diákok előtt. A pályamunkákban és a szóbeli beszámolóikban is tapasztaljuk a felfedezés izgalmát, a rácsodálkozás örömet.

A választható címek között majdnem minden évben szerepelnek a korunk információs robbanásához köthető nyelvi témák. Az e-mail, az SMS vagy a multimediális szövegek megjelenésével kapcsolatos kérdések rendszeresen visszatérnek a pályázati lehetőségek sorában. A résztvevők körében talán ezek a legkedveltebbek (*Vizuális elemek vizsgálata egy mai tudományos-ismeretterjesztő folyóiratban*).

Szintén a nyelv jelenéhez kapcsolódnak a publicisztikával vagy a retorikával foglalkozó témák. A bizottság például a politikai retorika jellemzőit is vizsgálati lehetőségként ajánlotta fel, amikor néhány éve akár mai politikusok beszédeinek konkrét nyelvi megoldásaival kapcsolatos feladatot fogalmazott meg (*Szóba zárt hatalom. Retorika és meggyőző kommunikáció. A retorikai eszközök szerepe a modern kommunikációban*). A versenyzők megértették, hogy a beszédek retorikai nyelvi eszközeinek feltérképezése nem jelenthet a tartalommal összefüggő szubjektív értékítéletet (Gyurcsány- és Orbán-beszéd elemzéseit egyaránt készülték).

A pályaműtémák sorába az elmúlt években tudatosan kerültek be a nyelvet és az irodalmat összekötő nyelvi eszközök vizsgálatát célzó címek. Az irodalom és a nyelv szétválasztása lehetetlen, hiszen az irodalom művészi kifejezőeszköze a nyelv. Elsősorban tehát a stilisztika az a terület, amelynek megjelenését elengedhetetlennek tartjuk. Úgy véljük, hogy hozzájárulunk ezzel ahhoz a szemléletváltáshoz, amely az irodalmi és a nyelvi órák integrációját sürgeti a magyartanítás bizonyos területein (*Parti Nagy Lajos novelláinak stíluseszközei*). A versenyen részt vevők körében ezek a címek is igen népszerűek: kiemelkedő színvonalú stilisztikai elemzésekkel találkoztunk az elmúlt időszakban. Az irodalmi vizsgálódások vonatkozhatnak a régi magyar irodalom alkotásaira – ilyen volt például Heltai Gáspár fabuláinak nyelvi felfedeztetése –, de egyre gyakrabban fordul elő, hogy a kortárs magyar irodalomból válogatva adjuk meg a címet (*Kortárs alkotók szabadon választott műveinek nyelvi jellegzetességei: Varró Dániel, Tóth Krisztina, Kukorelly Endre, Kovács András Ferenc – legalább két alkotó választása kötelező*).

Összetett feladatnak szánjuk azokat a témákat, amelyek műfajtörténeti áttekintést kívánnak, ugyanakkor az időbeli változatok nyelvi jellegzetességeire fókuszálnak. Ilyen esetekben a nyelvtörténeti szempont és a stilisztikai vizsgálódás konkrét irodalmi alkotások felfedezésével kapcsolódik össze (*Naplóváltozatok a klasszicizmustól napjainkig*).

Évfordulókhoz vagy aktuális alkalmakhoz ritkán kapcsolódnak a témáink, bár erre is volt példa 2008-ban a Nyugat éve kapcsán (*A Nyugat 1908-as évfolyamának nyelvi elemzése*).

A fent bemutatott szempontok szerint fogalmazódtak meg az alábbi címek. Nézzük meg az elmúlt három év témasorát, valamint a 2010/2011-es tanévre szóló új kiírást.

2006/2007. tanév

1. A Margit-legenda és szövegének továbbélése nyelvünkben
2. Cserna-Szabó András *Levin körút* című parafrázisainak stíluseszközei
3. Szóba zárt hatalom. Retorika és meggyőző kommunikáció. A retorikai eszközök szerepe a modern kommunikációban

2007/2008. tanév

1. A Nyugat 1908-as évfolyamának nyelvi elemzése
2. Naplóváltozatok a klasszicizmustól napjainkig
3. A nyelvújítás előtti és utáni nyelvi jellemzők Kölcsey Ferenc *A vadászlak* című novellájában

2008/2009. tanév

1. Vizuális elemek vizsgálata egy mai tudományos-ismeretterjesztő folyóiratban
2. A XVII. századi hitviták jellemző nyelvi eszközeinek bemutatása
3. Parti Nagy Lajos novelláinak stíluseszközei

2009/2010. tanév

1. A nyelvi humor és a nyelvi találékonyság megnyilvánulási formái napjainkban a köznapi szövegek szintjén (szólások, közmondások, reklámok stb.)
2. A férfi- és a női beszéd szóhasználati és szövegalkotási jellegzetességei történeti kitekintéssel
3. Kortárs alkotók szabadon választott műveinek nyelvi jellegzetességei (Varró Dániel, Tóth Krisztina, Kukorelly Endre, Kovács András Ferenc – legalább két alkotó választása kötelező)

2010/2011. tanév

1. Az eufemizmus és mai tendenciái (például a politikai sajtóban, az orvosi szóhasználatban, a diáknyelvben stb.)
2. Kortárs drámaírók (Monológok és dialógok nyelvi, stiláris jellegzetességei)
3. Az igekötők és a névutók karrierje (Mai nyelvhasználati jelenségek, visszatekintéssel e szófajok történetére)

A bizottság tagjai a pályaművek elkészítéséhez minden évben segítséget nyújtanak azzal, hogy készítenek egy ajánló szöveget, majd megadják a legfontosabb bibliográfiák lelőhelyét a kutatómunkához. Ezek a tájékoztatók hagyományosan az Édes Anyanyelvünk folyóiratban jelennek meg, újabban pedig az Oktatási Hivatal honlapján is megtalálhatók. Példaként két ilyen szöveget mutatunk be az 1. számú melléklet a) és b) részében.

A pályaműveket minden esetben két bíráló pontozza, egy dolgozat maximálisan 50-50 pontot kaphat. Abizottság két tagja egymással is kapcsolatban van, együtt és persze külön-külön is felelősséggel döntenek. Évek alatt kristályosodtak ki a pályaművek alábbi bírálati szempontjai.

1. A pályamunka alcíme, a diák által megadott tematikája megfelel a pályázati kiírásban megadott főcímnek, illetve a megadott főcímbe illeszkedő résztémának.
2. A dolgozat formai jegyeiben követi a pályamunkák általános jellemzőit, azaz a kiírásnak megfelelő paramétereket (terjedelem, forma stb.).
3. Felépítése egységes, a szerkezete logikus, az egyes részek arányosan kapcsolódnak egymáshoz.
4. A dolgozat témakövetése logikus, a kifejtő rész elég mély, a kutatás, vizsgálódás konkrét céljai közt megjelölt kérdésre vagy kérdésekre árnyaltan, több (saját maga által előre meghatározott) szempont szerint keresi a választ, illetőleg a válaszokat.
5. A választott kérdéskörben széles körű elméleti tájékozottságról tesz tanúbizonyságot, ezzel alapozza meg önálló fejtegetését.
6. A nyelvi vizsgálódás során saját eredményeit (gyűjtés, kutatás, következtetések) szakmailag korrekt formában mutatja be, korosztályától elvárható mélységben fejti ki.
7. Témakifejtése közben nem tér el a nyelvészeti szempontoktól (pl. dolgozata nem válik irodalmi elemzéssé, esszévé, ítélezéssé stb.).
8. A szakirodalmi frazeológia értő használatáról tesz tanúbizonyságot.
9. Nyelvhelyességi, helyesírási hibát nem ejt.
10. Stílusa egyéni, szabatos, a műfajnak megfelelően komoly.
11. Szakirodalmi tájékozottságát pontos bibliográfiai adatokat tartalmazó irodalomjegyzékben közli (a korszerű alapmunkák ismerete, a speciális témakörhöz illeszkedő, minél szélesebb körű és minél frissebb szakirodalmi – internetes is – tételek felsorolása).

12. Jegyzetelési technikája filológiailag szabályos (lábjegyzetek, idézett művek), tartalmi és formai jegyei a műfajnak megfelelőek.

A verseny háromfordulós, de tájékoztató írásomban elsőként mégis a második fordulónak számító pályázattal foglalkoztam. Ez a forduló nálunk a legmunkaigényesebb és a legjelentősebb. Az első fordulón elért eredményen múlik, hogy a diák a továbbiakban részt vehet-e a versenyen, vagyis írhat-e pályaművet. A harmadik forduló is szorosan a pályázathoz kapcsolódik, hiszen a döntőn a versenyzőnek szóban kell megvédenie az írását.

Egyre több feladatot teszünk a funkcionális nyelvészet területéről az első fordulás feladatlapba, itt is figyelembe vesszük, hogy a vizuális elemek jelenléte meghatározó a mai információhordozók világában. A szövegek vizsgálatát gyakran a kettő viszonyának elemzésére is kiterjesztjük. Általánosságban is elmondható, hogy a nyelvhasználat kérdése mindhárom forduló meghatározó elemévé vált.

Az adatok és a számok tükrében mutatjuk be a versenyünket a 2. számú mellékletben. Táblázatunkban a magyar nyelvi OKTV-re nevezett iskolák számát közöljük megyénkénti bontásban a 2004/2005. tanévtől kezdődően. Szintén megyénkénti bontásban olvasható az 1. és a 2. fordulón részt vevő középiskolás diákok száma. A 3. számú mellékletben az idei év döntőseinek az első és a második fordulón, valamint a döntőben elért pontszáma és helyezése látható. A döntős diákok neve mellett feltüntettük iskolájuk nevét és helyét, megneveztük felkészítő tanáraikat.

Az OKTV magyar nyelvi bizottsága

Elnök:

Dr. Gallasy Magdolna egyetemi docens, ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest

Ügyvezető elnök:

Kerner Anna magyar–filozófia szakos tanár, Budapest

Tagok:

Dr. Forgács Anna magyar–latin szakos vezetőtanár, Budapest

Gonda Zsuzsa magyar szakos tanár, Eötvös József Gimnázium; ELTE BTK Alkalmazott nyelvészeti doktori program, PhD-hallgató, Budapest

Jankay Éva magyar–angol szakos tanár, Bányai Júlia Gimnázium, Kecskemét

Jobbágy László magyar szakos tanár, Földes Ferenc Gimnázium, Miskolc

Kovács Ferencné magyar–latin–német szakos tanár, Miskolc

Szarvas Rita magyar szakos tanár, muzeológus, Móricz Zsigmond Gimnázium, Szentendre

Dr. Takács Edit főszerkesztő, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest

Dr. Tóth Etelka PhD főiskolai docens, ELTE BTK, Budapest

A mellékletek közzétételét az Oktatási Hivatal engedélyezte.

Kerner, Anna: National secondary school competition. Hungarian language

Az írás szerzőjéről

Kerner Anna

Madách Imre Gimnázium, Budapest, Magyarország

kenera[kukac]enternet.hu